

Комунальний заклад вищої освіти  
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»  
Запорізької обласної ради  
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук  
Кафедра спеціальної освіти

## КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Особливості розвитку дрібної моторики дітей раннього віку із  
затримкою мовленнєвого розвитку

Виконала: здобувач освіти групи СОб(л)-4(1)  
спеціальності 016 Спеціальна освіта  
Манохіна Діана Сергіївна  
Керівник: Дергач М.А.  
Рецензент: Ніколенко Л.М.  
Нормоконтроль \_\_\_\_\_Владислав ГАНІМАНОВ

Запоріжжя

2025 р.

## РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 59 с., 3 табл., 42 джерела, 10 додатків.

Об'єкт дослідження: дрібна моторика у дітей раннього віку із затримкою мовленнєвого розвитку.

Метою дослідження є виявлення особливостей розвитку дрібної моторики у дітей із ЗМР раннього віку та визначення напрямів корекційної роботи для подолання виявлених труднощів.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти становлення дрібної моторики в онтогенезі, її взаємозв'язок із розвитком мовлення, проаналізовано психолого-педагогічну та корекційну літературу щодо проблеми затримки мовленнєвого розвитку (ЗМР). Особливу увагу приділено значенню дрібної моторики як передумови ефективного мовленнєвого функціонування, з урахуванням даних нейропсихології та логопедії.

У практичній частині представлено результати емпіричного дослідження, проведеного на базі Комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія». За допомогою діагностичних методик оцінено рівні сформованості дрібної моторики (швидкість, координація, точність рухів) у дітей із ЗМР.

На основі результатів будуть розроблені рекомендації щодо корекційної роботи, які включають ігрові вправи, сенсомоторні тренування, використання логопедичних знарядь та роботу з батьками.

Робота має практичну значущість для логопедів, вихователів та батьків, що працюють з дітьми з мовленнєвими порушеннями.

ДРІБНА МОТОРИКА, ЗАТРИМКА МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ, МОТОРНИЙ РОЗВИТОК, КООРДИНАЦІЯ, РАННІЙ ВІК, МОВЛЕННЯ.

## ВСТУП

Актуальність дослідження. Розвиток дрібної моторики у дітей раннього віку відіграє ключову роль у їхньому загальному психофізіологічному становленні, оскільки точні рухи рук безпосередньо пов'язані з формуванням когнітивних процесів, зокрема мовлення. Сучасна тенденція свідчить про зростання кількості дітей із затримкою мовленнєвого розвитку (ЗМР), що обумовлено як біологічними, так і соціально-педагогічними факторами. У зв'язку з цим дослідження особливостей розвитку дрібної моторики у таких дітей та її впливу на формування мовленнєвих навичок набуває особливої актуальності.

Питання розвитку дрібної моторики у дітей раннього віку вивчали такі відомі вчені, як В. Сухомлинський, М. Шеремет, В. Тарасун і С. Конопляста, А.Богущ, Ю.Рібцун, А. Машталер. У ході досліджень було встановлено тісний зв'язок між великими півкулями головного мозку та його корою з нервовими закінченнями, що зосереджені в подушечках пальців і кистях рук.

Роботи невропатологів, фізіологів та психологів довели, що активні маніпуляції руками позитивно впливають на функціонування центральної нервової системи. Їх було визнано ефективним засобом підвищення працездатності мозку.

Згідно з науковими дослідженнями рівень розвитку дрібної моторики має прямий зв'язок із мовленнєвою активністю дитини, оскільки моторні та мовленнєві центри головного мозку розташовані близько один до одного та функціонально взаємопов'язані.

Дрібна моторика у дітей раннього віці – це система точних і взаємопов'язаних рухів кистей і пальців рук, що виконується під контролем центральної нервової системи. Вона розвивається поступово і є важливим компонентом психомоторного розвитку дитини.

Формування мовлення у дітей раннього віку проходить кілька стадій, і

будь-які порушення у розвитку дрібної моторики можуть призводити до уповільнення мовленнєвого розвитку. Діти із затримкою мовлення часто мають недостатньо сформовані моторні навички, що проявляється у труднощах із маніпуляцією предметами, застібанням гудзиків, користуванням ложкою чи олівцем. Відсутність належної сенсомоторної активності в ранньому віці може ускладнювати розвиток мовленнєвих навичок, що надалі впливає на формування письма, читання та загальні когнітивні здібності.

Сучасні дослідження свідчать, що стимуляція дрібної моторики може значно покращити мовленнєвий розвиток. Зокрема, регулярне виконання вправ на розвиток пальцевої координації сприяє активізації нейронних зв'язків, що позитивно впливає на становлення мовленнєвих процесів.

На сьогоднішній день існує ряд труднощів, пов'язаних із виявленням та розвитком дрібної моторики у дітей із затримкою мовлення. Наприклад, недостатність ефективних методик оцінювання; більшість існуючих методик зосереджені на загальних моторних навичках і не враховують специфіку дітей із мовленнєвими порушеннями.

Відсутність системного підходу до розвитку дрібної моторики. У багатьох дошкільних закладах заняття з розвитку моторики не є регулярними, а батьки не завжди володіють необхідними знаннями та методами стимуляції.

Вплив сучасних технологій. Надмірне використання гаджетів зменшує кількість активних маніпуляцій руками (наприклад, ліплення, малювання, конструювання), що негативно впливає на розвиток дрібної моторики та, відповідно, мовлення.

Об'єкт дослідження – моторика дітей раннього віку із затримкою мовленнєвого розвитку.

Предмет дослідження – особливості формування та функціонування дрібної моторики рук у дітей віком від 1 до 3 років із затримкою мовленнєвого розвитку.

Мета дослідження – виявити та описати особливості розвитку дрібної моторики у дітей раннього віку із затримкою мовленнєвого розвитку.

#### Завдання дослідження:

1. На основі аналізу сучасних теоретичних знань визначити поняття «дрібна моторика» та взаємозв'язок між рівнем розвитку дрібної моторики та мовленнєвими навичками дитини ріннього віку.
2. Дослідити та описати особливості дрібної моторики дітей раннього віку із затримкою мовленнєвого розвитку.
3. Розробити практичні рекомендації для педагогів і батьків щодо розвитку дрібної моторики у дітей раннього віку із затримкою мовленнєвого розвитку.

Методи дослідження: спостереження, аналіз продуктів діяльності, експериментальні методи, анкетування та опитування. Діагностичні методики: «Намисто», «Лабіринт», «З'єднай точки», «Річка».

Актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю комплексного всебічного аналізу взаємозв'язку між розвитком дрібної моторики та мовлен-ням, розробки дієвих корекційних методик і їхнього впровадження в практич-ну діяльність педагогів, логопедів та батьків.

Практичне значення роботи полягає у визначення ступеня сформованості дрібної моторики у дітей раннього віку з затримкою мовленнєвого розвитку, розробці рекомендацій для батьків та педагогів щодо стимуляції моторної та мовленнєвої активності.

База дослідження. Дослідження проводилося на базі Комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» у м.Запоріжжя, кабінет сенсорного виховання.

## ВИСНОВКИ

У результаті виконання кваліфікаційної роботи були досягнуті всі поставлені цілі, виконані завдання, що дало змогу зробити ряд важливих теоретичних та практичних висновків.

1. На основі аналізу наукової літератури з проблеми дослідження було з'ясовано, що дрібна моторика – це комплекс координованих рухів дрібних м'язів кистей рук і пальців, що тісно пов'язаний із сенсомоторним, когнітивним, емоційним і, насамперед, мовленнєвим розвитком дитини. Саме в ранньому віці відбувається інтенсивне формування основних функціональних систем організму, тому своєчасний розвиток моторики рук має надзвичайно важливе значення для подальшого розвитку мовлення, соціалізації, навчальної діяльності та загального психічного розвитку дитини.

Теоретичне обґрунтування взаємозв'язку між розвитком дрібної моторики та мовлення показало, що моторні навички стимулюють діяльність центральної нервової системи, сприяють формуванню нейронних зв'язків між сенсомоторними та мовленнєвими центрами кори головного мозку. Тобто стимуляція рухової активності пальців і кистей рук через ігрову діяльність, спеціальні вправи та інші методики є важливим засобом активізації мовленнєвої функції у дітей із затримкою мовленнєвого розвитку.

2. У практичній частині роботи було проведено констатувальний експеримент з метою виявлення рівня розвитку дрібної моторики у дітей раннього віку із затримкою мовленнєвого розвитку. Для цього було застосовано критерії оцінювання, що включають: швидкість рухів, розмах рухів, координацію та точність виконання рухових завдань. Основними показниками, які аналізувалися в процесі діагностики, були: швидкість рухів, точність виконання завдань і координація рухів рук та пальців. Результати дослідження показали, що лише 12,5 % дітей продемонстрували високий

рівень розвитку дрібної моторики, від 37,5 % до 50 % – середній рівень, і така ж частка – низький рівень. Це свідчить про загальну недостатність сформованості дрібної моторики у дітей з затримкою мовленнєвого розвитку, що, відповідно, впливає на якість і темпи розвитку мовлення.

Окремий інтерес викликали дані щодо співвідношення між різними показниками моторного розвитку. Було встановлено, що діти, які мали низькі показники за критерієм швидкості, іноді демонстрували високий рівень точності. Це може свідчити про компенсаторні механізми у дітей із затримкою мовленнєвого розвитку – повільність виконання рухів дає їм змогу краще зосередитись і досягти точності, що є важливим моментом при складанні індивідуальних програм розвитку.

Результати первинного дослідження продемонстрували наявність виражених труднощів у більшості дітей за всіма зазначеними критеріями. Зокрема, спостерігалось повільне виконання рухових завдань, недостатній контроль над рухами, знижена точність і координація, обмеженість у розмаху рухів пальців та кистей рук.

У дослідженні було встановлено, що діти раннього віку із затримкою мовлення мають низку особливостей у розвитку дрібної моторики: знижений м'язовий тонус у кистях рук, незграбність рухів, недостатню координацію пальців, низьку мотивацію до виконання маніпулятивних дій. Також у них часто спостерігається швидка втомлюваність, розсіяна увага, що ускладнює процес засвоєння рухових навичок.

Результати опитування вихователів та спостереження за дітьми підтвердили, що комплексне застосування методик розвитку дрібної моторики позитивно впливає на мовленнєвий розвиток. Діти починають активніше взаємодіяти, з'являється більше ініціативи до вербальної комунікації, покращується артикуляційна моторика.

3. На основі узагальнення теоретичних матеріалів і результатів констатувального експерименту були розроблені методичні рекомендації для батьків щодо розвитку дрібної моторики дітей раннього віку із затримкою

мовленнєвого розвитку